

CITEVA OBSERVAȚII PE MARGINEA PROCESULUI LITERAR LAZU — COȘBUC

de VALENTIN CIUCA

După scurgerea a mai bine de trei sferturi de veac de când articolul *Adevărul asupra poeziilor d-lui Coșbuc*, apărut în ziarul *Românul literar* (1893), a dezlănțuit cunoscutul „proces” Lazu—Coșbuc, considerăm oportună o privire retrospectivă asupra mobilurilor acestui proces, care, prin natura lui deosebită, înseamnă mai mult decât o simplă curiozitate literară.

Odată cu apariția articolului semnat de poetul pietrean Gr. N. Lazu, care acuză lipsa de originalitate a versurilor lui Coșbuc, amintind că există, în volumul apărut atunci, (*Balade și idile* 1893), poezii ce nu aparțin acestuia, este cert că Gr. N. Lazu și-a semnat propriul act de condamnare în fața posterității.

Pripit, el demască „plagiatul”, în termeni puțin reverențioși, lucru care-i va atrage antipatia unor cercuri largi de iubitori ai literaturii. Posteritatea a fost aceea care l-a condamnat total, în timpul desfășurării procesului (peste zece ani) oricare ar fi fost mobilurile, printr-o tabără sau alta au trecut nume prestigioase ale literaturii române: Macedonski, Vlahuță, Iorga, Bacalbașa. Caragiale, deși s-a crezut, nu a participat direct, rezumându-se la o cronică asupra poeziilor lui Coșbuc, în ziarul *Moftul român*.

În 1893, Coșbuc venit de curind de peste munți, nu se impusese încă drept o personalitate puternică în planul lirice românești, deși era cunoscut în cercurile instruite. Firește este să raportăm acțiunea lui Lazu nu la gloria pe care ulterior Coșbuc și-a câștigat-o ci la acel moment al tinereții sale artistice, relevând totodată veridicitatea unor imputații făcute de Lazu. Acest lucru se poate verifica comparând ediția *Balade și idile* (1893) cu o altă ediție ulterioară din care lipsesc piesele incriminate de Lazu. Explicația dată mai târziu de Coșbuc acestui incident, ni se pare insuficientă: „Eu eram în străinătate; un prieten la care îmi lăsasem cărțile și manuscrisele, a scos volumul în lipsa mea; îmi pare rău că el, neștiind, a pus între poeziile mele câteva bucățele traduse, pe cari n-am avut niciodată gândul să mi le însușesc”.

Memoria Antiquitatis, I, 1999,

Lazu, poet din Piatra Neamț, secretar și redactor al revistei *Asachi*, posesorul unei elevate culturi umaniste, traducător iscusit, era în acel timp o figură literară, care se bucura de prestigiu. Este suficient să precizăm că el este acela care publică în *Convorbiri literare* (Nr. 2, an. VII), imediat după fulminantul articol al lui Maiorrescu „Beția de cuvinte”, un ciclu de trei poezii : (Pietreanca dragălașă, Vinturi rele, Rămân nebun), lucru — trebuie s-o recunoaștem — nu la îndemina oricui.

La Piatra, alături de Calistrat Hogaș (cu care poartă un schimb de epistole în versuri), se remarcă drept o prezență literară prestigioasă. El este autorul cunoscutei antologii de poezie universală „451 traduceri libere și imitațiuni de poezii” apărută în colecția fraților Șaraga (1894 Iași). Volumul dedicat istoricului A. D. Xenopol cuprinde și prefața elogioasă a acestuia. Un alt volum a lui Lazu este cel intitulat *Ultime raze* (Ed. revistei *România muzicală*, București, 1897), volum, de altfel, modest ca realizare artistică. Era Gr. N. Lazu sincer preocupat de soarta literelor române încît nu admitea nici un fel de ambiguitate ? Ne-o spune singur în cuvîntul către Xenopol : „Nu am alt scop publicînd aceste traduceri și imitațiuni, decît ca ele să devie utile pentru propășirea studiului literar în țara noastră și să contribuie poate și la dezvoltarea propriei noastre literaturi”.

De fapt, după publicarea articolului „demascator” (republicat în broșură), conflictul Lazu—Coșbuc pare încheiat între cei doi. Este rîndul amicilor literari să-și încrucieze spadele verbale. De partea lui Lazu se va situa Macedonski și umoristul Bacalbașa. Polemica lui Macedonski trebuie pusă pe seama caracterului său impulsiv și a iritației egocentrice. Scriitorii ardeleni „rurali” îl atacaseră cu prilejul procesului Caragiale—Caion, cînd Macedonski susținuse aberațiile publicistului C. A. Ionescu. Prin Coșbuc, Macedonski intenționa să lovească și în I. Hodoș și Ilarie Chendi. În articolul „Coșbucul poet simbolist” din revista *Forța morală*, Macedonski subscrisese total acuzațiile formulate de Lazu. Coșbuc nu va răspunde la această polemică intuind structura ciudată a șefului de școală simbolistă. În ceea ce-l privește pe Anton Bacalbașa, lucrurile par mai simple. Prin Coșbuc dădea o lovitură lui Vlahuță (prieten cu Coșbuc), acela care atacase conferința sa „Artă pentru artă” ținută la Ateneu în 1894.

Gherea, Iorga, Pușcariu și chiar tînărul Ion Theo s-au situat vehement pe o poziție favorabilă lui Coșbuc, opiniile lor relevînd mai degrabă ceea ce este durabil în creația lui Coșbuc și mai puțin vehiculînd argumente referitoare la mobilurile procesului propriu-zis.

În conștiința posterității, acest „proces” s-a păstrat printr-o nefericită analogie cu procesul Caragiale—Caion (în care Caion, complet grațuit, acuză pe Caragiale de plagiat), de care se deosebește profund atît prin atitudinea celor vizati direct cît și prin soliditatea argumentației celor două părți.

Vlahuță, în ziarul *VIEȚA* (5 dec., 1905), găsește și alte explicații pentru situația creată în jurul volumului *Balade și idile* : „Nici-o gazetă, nici-o revistă n-a băgat de seamă că aparițiunea acestui inspirat cîntăreț al cîmpilor și poporului românesc era un eveniment însemnat, o adevărată sărbătoare pentru literatura noastră”.

Procesul Lazu—Coșbuc a avut darul de a atrage atenția opiniei publice asupra poetului născădean, deși acesta a suferit mult de pe urma ironiilor unor contrași.

„Broșura lui Lazu — scrie G. Scridon — a reușit mai degrabă să-i facă popularitate lui Coșbuc, contribuind la crearea unei glorii literare destul de rapide pe care alți poeți și-o câștigă după mulți ani de ucenicie literară”.

Așa stînd lucrurile, putem conchide că poetul nemțean Gr. N. Lazu, sesizînd unele inadvertențe între poeziile lui Coșbuc, a semnalat acest lucru opiniei publice (poate pe un ton prea puțin delicat), că similitudinea ce se face cu „demascatorul” lui Caragiale este total nefavorabilă poetului legat de ținutul Neamțului și care a fost — incontestabil — o prezență vie în activitatea culturală a județului, a țării întregi.

QUELQUES OBSERVATIONS CONCERNANT LE PROCÈS LITTÉRAIRE LAZU—COȘBUC

RÉSUMÉ

En base des arguments vérifiés l'auteur se propose d'expliquer les tendances qui ont conduisé on bien connu procès littéraire entre Lazu et Coșbuc, procès qui a attiré l'attention du temps et de celui-là après. Directement ou non, à cet procès ont participé les noms prodigieux de la littérature roumaine : Vlahuță, Macedonski, Iorga, Pușcariu etc.

Il doit à retenir le fait que l'action juridique du poète de Piatra Neamț, Gr. Lazu, s'est produi en période du début du George Coșbuc et, par consequence, il est naturellement à reporter cette action au moment de la jeunesse artistique de Coșbuc et pas à sa gloire ultérieure.

L'auteur vient à conclure l'analogie Caion — Lazu comme improprement forcée et totalement désavantageuse pour le poète de nos endroits, c'est — à — dire pour Lazu.